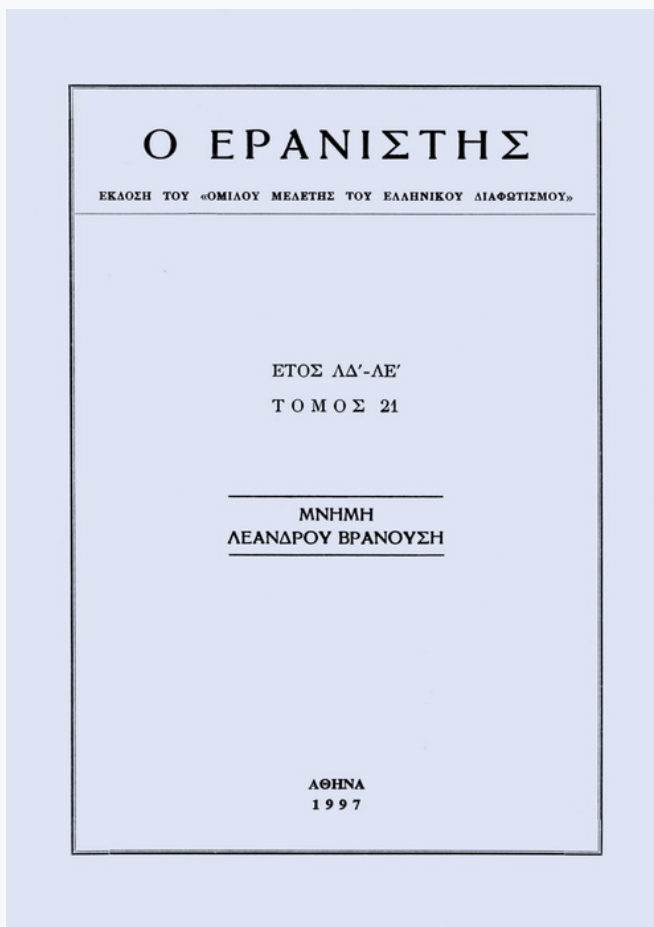

The Gleaner

Vol 21 (1997)

In Memoriam of Leandros Vranousis

Απόπειρες ελληνικών μεταφράσεων του
μυθιστορήματος του Thomas Hope Anastasius

Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη

doi: [10.12681/er.228](https://doi.org/10.12681/er.228)

To cite this article:

Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη Ε. (1997). Απόπειρες ελληνικών μεταφράσεων του μυθιστορήματος του Thomas Hope Anastasius. *The Gleaner*, 21, 402-407. <https://doi.org/10.12681/er.228>

Στή Βιέννη ή στή Λιψία, εκείνο πού προέχει εἶναι νά ἐκδοθεῖ ὁ Ἑρμῆλος «μιὰν ὥραν προτύτερα». Ὁ Περδικάρης εἶναι σίγουρος πὼς ὁ Γαζής εἶναι ὄχι μόνο «φιλογενής», ἀλλὰ καὶ «φιλοπερδικάρης» καὶ ἔτσι θὰ ἀποφασίσει «τὸ συμφερότερον» καὶ θὰ φροντίσει νά ἐκδοθοῦν «δύω χιλιάδες σῶματα, ἢ καὶ τρεῖς». Ἄν σκεφτεῖ κανεὶς ὅτι τὸ μέσο tirage τῶν ἐκδόσεων τῆς ἐποχῆς γιὰ τὴν ὁποία μιλάμε εἶναι περίπου 2.000 καὶ λίγο παραπάνω, ὁ Περδικάρης φαίνεται πὼς δὲν ζητάει μὲν παράλογα πράγματα, παρουσιάζεται ὅμως ἀρκετὰ αἰσιόδοξος καὶ σίγουρος γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου του.

Εἶδαμε λοιπὸν τίς ἐπιθυμίες τοῦ Περδικάρη σχετικὰ μὲ τὴν ἐκδοση τοῦ Ἑρμῆλου ὡς πρὸς σημεῖο ἄραγε ἐπαληθεύτηκαν οἱ ἐπιθυμίες αὐτές; Κατ' ἀρχήν, πού ἐκδόθηκε τελικῶς τὸ ἔργο; Ὅπως σημειώσα καὶ στὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ σημειώματος, ὅλες οἱ ἐνδείξεις ὑποδεικνύουν ὡς τόπο ἐκδοσης τὴ Βιέννη—πιθανὸν στὸ τυπογραφεῖο τοῦ «Σνεϊρερ»—καὶ δικαιώνουν τίς προσδοκίες τοῦ ποιητῆ. Ἡ ἐκδοση πραγματοποιήθηκε τὸ 1817, δηλαδὴ τουλάχιστον ἐνάμιση χρόνο ἀφότου γράφτηκε ἡ ἐπιστολὴ πού μελετᾶμε.¹⁵ Δὲν ἔγινε δηλαδὴ «μιὰν ὥρα προτύτερα», ἀλλὰ βεβαίως γνωρίζουμε πὼς βασικὴ αἰτία γιὰ τὴν ὅποια καθυστέρηση εἶναι οἱ ἐργασίες τῆς λογοκριτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἀπὸ τοὺς συνδρομητῆς παραγγέλληκαν 1115 ἀντίτυπα, ὄχι ὅσα ἤλπιζε ὁ Περδικάρης, ἀλλὰ πάντως ἀρκετά. Τέλος, ἂν πρέπει νά ἀναφέρουμε τίς συμπληρωματικὲς ἐπιθυμίες τῆς δεύτερης ἐπιστολῆς, ἡ ἐκδοση ἔγινε «εἰς σχῆμα ὕγδοον», ἀλλὰ καὶ «δι' ὥραιων στοιχείων». Τὰ τυπογραφικὰ λάθη δὲν λείπουν, ὅμως σίγουρα δὲν εἶναι περισσότερα ἀπὸ τίς λέξεις τοῦ συγγράμματος, γιὰ νά θυμηθοῦμε τὸ παράπονο τοῦ Κωνσταντᾶ σχετικὰ μὲ τὸ δικό του ἔργο. Δὲν ξέρω πόσο εὐχαριστημένος ἔμεινε ὁ Περδικάρης μὲ τὴν ἐκδοση τοῦ Ἑρμῆλου του. Ἴσως ἡ ἀπάντηση νά βρισκεται σὲ κάποια ἄλλη ἐπιστολὴ του, πού περιμένει κρυμμένη σὲ κάποιο ἀρχεῖο τῆ σειρᾶ τῆς νά ἔρθῃ στὸ φῶς.

ΕΛΕΝΗ ΣΤΑΜΠΟΥΛΙΔΟΥ

ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ THOMAS HOPE ANASTASIUS

ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ἐκδοτικὲς ἐπιτυχίες τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰώνα στὴν Ἀγγλία ὑπῆρξε τὸ μυθιστόρημα *Anastasius, or, Memoirs of a Greek; written at the close of the eighteenth century*, πού κυκλοφόρησε ἀρχικὰ ἀνώνυμα τὸ 1819 σὲ δύο διαφορετικὰ σχήματα. Ἡ ἐπιτυχία του ἦταν ἄμεση καὶ ἐντυπωσιακή. Τὸ μυστήριο γύρω ἀπὸ τὸν

15. Δὲν γνωρίζουμε, γιὰ τὴν ὥρα, τὸ μῆνα ἐκδοσης, γι' αὐτὸ δὲν μπορούμε νά προσδιορίσουμε ἀκριβέστερα πόσο καθυστέρησε ἡ ἐκδοση.

άνωνυμο συγγραφέα τροφοδοτούσε τις συζητήσεις σχετικά με το πρόσωπό του και είχε μάλιστα προταθεί από το *Blackwood's Magazine* ότι αυτός ήταν ο Byron.

Ἡ ἐκπληξὴ ὄλων ἦταν μεγάλη ὅταν τὸν ἐπόμενο χρόνο σὲ δύο ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις, ἐπώνυμες αὐτῆ τῆ φορά, ἀποκαλύφθηκε πρὸς μεγάλη ἐκπληξὴ ὄλων ὅτι συγγραφέας τοῦ βιβλίου ἦταν ὁ ὀλλανδικῆς καταγωγῆς πάμπλουτος τραπεζίτης Thomas Hope, πού εἶχε περιηγηθεῖ τὴν Ἑλλάδα τὸ 1798, καὶ ἦταν γνωστός γιὰ τὰ ἔργα του *Household Furniture and Interior Decoration executed from designs by Thomas Hope*, Λονδίνο 1807, καὶ *Costumes of the Ancients*, Λονδίνο 1809.¹ Τὸ ἔργο γνώρισε ἄλλες τέσσερις ἐκδόσεις στὴν Ἀγγλία καὶ δύο στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς. Ἀμέσως μεταφράστηκε καὶ στὰ γαλλικά, τὰ γερμανικά καὶ τὰ ὀλλανδικά. Ἡ ἐπιτυχία του καὶ στὶς ἄλλες χῶρες τοῦ ἐξασφάλισε καὶ ἐκεῖ ἐπανειλημμένες ἐκδόσεις.²

Ἐδῶ δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ τὸ μυθιστόρημα τὸ ἴδιο καὶ τὰ προβλήματα πού θέτει, ὅπως π.χ. τὸ ζήτημα τῆς ταυτότητος τοῦ Ἑλληνα πάνω στὸν ὅποιο βασιζέται ὁ κεντρικὸς χαρακτήρας τοῦ βιβλίου Ἀναστάσιος, ἢ τὸ ποιὸς ἦταν οἱ πηγές τοῦ Thomas Hope γιὰ ὅλο αὐτὸ τὸν πλοῦτο τῶν πληροφοριῶν, πού ὅπωςδῆποτε δὲν θὰ ἦταν εὐκόλο νὰ συναχθοῦν ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τὸ σύντομο διάστημα τῆς περιηγήσεώς του.³ Ὅθι περιοριστοῦμε μόνον στὸ θέμα τῶν μεταφράσεων του στὴν Ἑλλάδα.

Εἶναι ἀρκετὰ περίεργο τὸ ὅτι δὲν ὑπῆρξε μεγαλύτερο ἐλληνικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ βιβλίο αὐτὸ πού εἶχε σχέση μετὰ τὴν Ἑλλάδα, τοὺς Ἑλληνας, καὶ γενικότερα τὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία τῆ στιγμῆ πού εἶχε τόσο μεγάλη ἐπιτυχία στὴν ὑπόλοιπη Εὐρώπη. Μέχρι σήμερα πάντως δὲν εἶχε ἐντοπιστεῖ καμιά μετάφρασή του. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸ μυθιστόρημα εἶναι ἐξαιρετικὰ μακροσκελές, πράγμα πού συνήθως δυσχεραίνει τὴν ἀνάληψη μεταφράσεων καὶ ἐκδόσεων, καὶ ὅτι ὁ κεντρικὸς τοῦ ἥρωας δὲν παρουσιάζ-

1. Γιὰ τὸν Thomas Hope, βλ. Sandor Baumgarten, *Le crépuscule Néoclassique. Thomas Hope*, Paris 1958. David Watkins, *Thomas Hope (1769-1831) and the Neoclassical Idea*, London 1968. *Pictures from Eighteenth Century Greece*, Athens 1985.

2. Συγκεντρωμένες οἱ διάφορες ἐκδόσεις τοῦ βιβλίου παρουσιάζονται ἀπὸ τὸν Sandor Baumgarten, ὁ.π., σ. 260-1. Σ' αὐτὲς ἄς προστεθεῖ μία ἀκόμη γερμανικὴ «φθηνὴ ἐκδοσι» σὲ μετάφραση τοῦ Wilhelm Adolf Lindau, πού ἦταν ὁ μεταφραστὴς τοῦ ἴδιου ἔργου πού εἶχε κυκλοφορήσει τὸ 1821, ἀρχικὰ οἱ τόμοι I-II, καὶ τὸ 1825, οἱ τόμοι III-V, μετὰ τίτλο *Anastasius. Leben und Reiseabenteuer eines Neugriechen, von Thomas Hope. Aus dem Englischen Übersetzt von Wilhelm Adolf Lindau. Zweite, mit einer Einleitung vermehrte, wohlfeilere Auflage*, Dresden und Leipzig 1828.

3. Χωρὶς νὰ ὑπεσέλθουμε στὸν προβληματισμὸ γύρω ἀπὸ τὸ θέμα, βλ. ἐνδεικτικὰ μόνον Sandor Baumgarten, ὁ.π., σ. 185-6. Κ. Ν. Ράδος, *Οἱ Ἑλληνας τοῦ Ναπολέοντος. Νικόλαος Τσεσμελῆς ἢ Παπάζογλου (1758-1819)*, Ἀθήναι 1916, σ. 8-11, 14-17, 37.

ζεται κάτω από ιδιαίτερα εύνοϊκό φῶς, ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ μοναδικὸ ἔργο πού παρουσιάζει τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτά.

Ἰπῆρξε ὡστόσο ἀρχικὰ ἓνα σχετικὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἀργότερα μιὰ ἐλληνικὴ μετάφραση πού παρέμεινε ἀπὸ ὅσο ξέρομε ἡμιτελὴς καὶ μὲ αὐτὰ θὰ ἀσχοληθοῦμε. Οἱ γνώσεις μας γιὰ τὰ πρῶτα σχέδια ἐκδόσεως ἐλληνικῆς μετάφρασης τοῦ ἔργου προέρχονται ἀπὸ μιὰ ἀκριτὰ περίεργη ἀγγελία στὴν ἐφημερίδα *Ὁ Χρόνος*. Στὸ φύλλο 31, σ. 126, τῆς 13 Αὐγούστου 1833 ἀναφέρεται ἡ ἐπικείμενη ἐκδόση τοῦ ἔργου μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο.

Φιλολογικὴ Ἀγγελία.

Κατ' αὐτὰς θέλει ἐκδοθεῖ εἰς φῶς ἡ *Μετάφρασις τοῦ περιφήμου Ἀγγλικοῦ Συγγράμματος ὁ Ἀ ν α σ τ ἄ σ ι ο ς*. Ὁ Συγγραφεὺς τοῦ πλαστοῦ ὀνόματος τούτου, ἔμπορος ἐκ τοῦ Μανκέστερ, ἔδωσε τὴν ροστιμωτέραν περιγραφήν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ζωγράφος θαυμαστὸς τῆς Μεγαλοπόλεως ταύτης, ἐπέτυχε κατ' ἐξοχὴν τὰ ἥθη, τὰ συστήματα, τὰς πολιτικὰς ραδιοουρίας καὶ ἀγνοτίας τῶν Φαναριωτῶν τοῦ Βουζαντίου τοῦ καιροῦ του. Δὲν ἀνέγνωσα ποτὲ Συγγραφεὰ εὐφρύτερον καὶ εὐγλωττότερον, ὡς τὸν εὐτυχῆ τούτον ζωγράφον τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καὶ φρονῶ, ὅτι εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις ἢ ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μετάφρασις τοῦ, περὶ οὗ ὁ λόγος, Συγγράμματος θέλει ὀφελήσει μεγάλως. Φθάνει μόνον νὰ ἦναι ἀκριβής. Οἱ Γάλλοι, οἵτινες δὲν ἀροκοῦνται εἰς τὰ ἰδικὰ των, ἀλλὰ ἔχουν καὶ τὴν ἀξιέπαινον κλίσην τοῦ νὰ ἐξετάζων καὶ τὰ τῶν ἄλλων, ἔχουν μιάν ὥραιον μετάφρασιν τούτου. Συνιστῶ λοιπὸν θερμοῦς τὴν μετάφρασιν τοῦ Ἀγγλικοῦ τούτου Συγγράμματος εἰς τοὺς Ὀμοεθνεῖς μας. Οἱ Μεταφρασταὶ εἶναι οἱ δύο ἀδελφοὶ ΚΚ. ... Ἡ μετάφρασις εἶναι εἰς στίχους πεζοὺς κατὰ τὸ σῆνηθές των μέτρον. Θέλουσιν δὲ τὸ πλουτίσει μὲ ὑποσημειώσεις ἰδίων ἔργων καὶ πόνων, καὶ μὲ τὴν προσθήκην εἰς κάθε σελίδα *τι ρ λι ρ ἰ τι ρ λι ρ ἰ ρ α τ α μ π λ ἄ ν ρ α τ α μ π λ ἄ ν* ὥστε, χρείας τυχούσης, τὰ περιγραφόμενα παρὰ τοῦ Συγγραφέως Ἀθηνα ἠμποροῦν νὰ ἔχουν διὰ συνοδείαν καὶ τὸ Τύμπανον ἢ Ταμποῦρον. — Αἱ γνώσεις τῶν μεταφραστῶν καὶ ἡ παραθεσμιασμένη φαντασία των εἶναι τόσα ἐγγυήσεις, ὅτι συμμορφωνόμενοι μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Συγγραφέως, θέλουσιν ἐπιτύχει νὰ δώσωσι πρωτότυπον μᾶλλον παρὰ μετάφρασιν, ὡς ἄλλοι Φόσκοιοι μὲ τὴν Περιήγησιν τοῦ Γιούκ, ἣτις φαίνεται περισσότερον ὡς πρωτότυπον παρὰ μετάφρασις.

O. M.

Ὁ συντάκτης τῆς ἀγγελίας μὲ τὰ ἀρχικὰ O.M., τὸν ὁποῖο δὲν μπορέσαμε νὰ ταυτίσουμε, φαίνεται νὰ γνώριζε τὸ ἔργο ὅχι ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸ πρωτότυπο ἀλλὰ ἀπὸ τὴ γαλλικὴ του μετάφραση, προφανῶς ἐκείνη τοῦ ἔτους 1820, διότι ἡ ἐκδόση τοῦ 1831 πού ἔγινε στὸ Παρίσι εἶναι στὰ ἀγγλικά.⁴ Ἐπίσης, δὲν φαίνεται πολὺ καλὰ πληροφορημένος γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ

4. Πρόκειται γιὰ τὸν εἰκοστὸ πέμπτο τόμο τῆς *Collection of Ancient and Modern British Novels and Romances*, Baudry's Foreign Library.

Thomas Hope, τὸν ὁποῖο θεωρεῖ ὅτι ἦταν ἀπὸ τὸ Manchester. Τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου, πού τὸ συνιστᾶ στοὺς ἀναγνώστες του, τοῦ προσφέρει τὴν εὐκαιρία νὰ καταφερθεῖ κατὰ τῶν Φαναριωτῶν, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα δὲν ὑπηρετῆται σὲ ἰδιαίτερα σχόλια γιὰ τὸ περιεχόμενό του. Εἶναι πολὺ πιὸ δύσκολο νὰ ἀποκρυπτογραφήσουμε τὴ συνέχεια, τὸ σημεῖο δηλαδὴ πού μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερο, σχετικὰ μὲ τὴν ἐλληνικὴ μετάφραση καὶ τοὺς μεταφραστές της. "Ἄν εἰκάζουμε σωστὰ ἀπὸ τὰ ἀναγραφόμενα σ' αὐτὴν τὴν εἰρωνικὴ καὶ γεμάτη αἰχμὲς ἀγγελία, οἱ ἀδελφοὶ Σούτσοι, πού ἐξέδιδαν τὴν ἐξίσου βραχύβια μὲ τὸν Χρόνο ἀντίπαλη ἐφημερίδα της "Ἡλιος, σχεδίαζαν νὰ κάνουν μιὰ μετάφραση τοῦ "Ἀναστάσιου.

Τὸ περιεργό εἶναι ὅτι στὴν ἐφημερίδα "Ἡλιος δὲν ἀναγγέλθηκε μιὰ τέτοια ἐκδοσις, ἀλλὰ οὔτε καὶ μετάφραση τοῦ ἔργου φαίνεται νὰ ἐπιχειρήθηκε ἀπὸ τοὺς Σούτσους ποτέ. Τί κρύβεται κάτω ἀπὸ τὴ «Φιλολογικὴ Ἀγγελία» τοῦ Χρόνου δὲν εἶναι καθόλου σαφές. Θὰ ἦταν πάντως ἀρκετὰ παράδοξο ἂν ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ τελείως φανταστικὴ εἰδησιὰ πού χρησίμευε ἀπλῶς ὡς ἀφορμὴ στὸ συντάκτη τοῦ Χρόνου γιὰ νὰ εἰρωνευτεῖ τοὺς Σούτσους. Ἴσως νὰ εἶχε γίνει μόνον κάποια συζήτηση ἢ ἐκδήλωση ἐνδιαφέροντος ἐκ μέρους τῶν δύο ἀδελφῶν γιὰ μιὰ τέτοια μετάφραση, ἢ ὁποῖα ἔδωσε τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ δημοσιευτεῖ αὐτὴ ἡ ἀγγελία.

Ἡ μόνον γνωστὴ σ' ἐμᾶς πραγματικὴ ἀπόπειρα μετάφρασης τοῦ "Ἀναστάσιου ἐγινε μετὰ ἀπὸ 70 χρόνια, ὅταν τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ στὴν Εὐρώπῃ εἶχε σβῆσει ἀπὸ καιρό. Στις 7 Φεβρουαρίου 1903 στὸ φύλλο 7519 τῆς ἐφημερίδας "Ἀκρόπολις κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «Ὁ Τουρκαναστάσης» δημοσιεύονται τὰ περιεχόμενα τοῦ μυθιστορήματος (κεφάλαια Α'-ΜΗ') τοῦ Thomas Hope, ἀλλὰ χωρὶς κάποια ἐνδειχθῆναι εἴτε γιὰ τὸν συγγραφέα εἴτε γιὰ τὸν μεταφραστὴ τοῦ ἔργου. Ἀναφέρεται ὅμως ὅτι στὸ «προσθεσινὸ φύλλο» εἶχε ἤδη ἀναγγελθεῖ ἡ δημοσίευσις τοῦ μυθιστορήματος. Ὡστόσο, στὸ σχετικὸ φύλλο δὲν βρίσκεται τέτοια ἀνακοίνωση γιὰ προσεχῆ δημοσίευση.

Στις 8 Φεβρουαρίου 1903, στὸ φ. 7520, ἀναγγέλλεται πραγματικὰ τὴ φορὰ αὐτὴ στὴν πρώτη σελίδα τῆς ἐφημερίδας ὅτι τὴν ἐπομένη θὰ ἀρχίσει ἡ δημοσίευσις «τοῦ πολυκρότου μυθιστορήματος τῆς Ἀκροπόλεως "Ὁ Τουρκαναστάσης" εἰς σχῆμα βιβλίου». Περισσότερες διευκρινίσεις παρέχει μιὰ ἄλλη ἀγγελία σὲ ἐσωτερικὴ σελίδα τοῦ ἴδιου φύλλου ὅπου ἀναγράφεται:

Ὁ «Τουρκαναστάσης»

τὸ μεθυστικώτατον, τὸ περιεργότατον ἀλλὰ καὶ ἐξόχως ἐθνικὸν μυθιστόρημα πὸν ἀρχίζει αὔριον εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» θὰ τυπώσεται εἰς σχῆμα βιβλίου οὕτως ὥστε ὁ ἀναγνώστης θὰ ἔχη εἰς τὸ τέλος ἔτοιμον διὰ τὴν βιβλιοθήκην του ὀλόκληρον τὸν τόμον τοῦ ἔλληρος ἥρωος ΤΟΥΡΚΑΝΑΣΤΑΣΗ.

Παρὰ τὴν ἀγγελία ἡ δημοσίευσις δὲν ἄρχισε οὔτε τὴν ἐπομένη. Ἀρκετὰς μέρες ἀργότερα, στις 22 Φεβρουαρίου 1903 στὸ φ. 7533, μιὰ νέα ἀγγελία διευκρινίζε ὅτι ἡ ἐφημερίδα εἶχε ἀναγκαστεῖ νὰ ἀναβάλλει τὴν ἔ-

ναρξή τῆς δημοσίευσης τοῦ «Τουρκαναστάση» λόγω τῆς πληθώρας τῆς πολιτικῆς ὕλης, ἀλλὰ «ἐπὶ τέλους» τὸ μυθιστόρημα θὰ ἄρχιζε νὰ δημοσιεύεται ἀπὸ τὴν ἐπομένη. Τὴ φορὰ αὐτὴ ὄντως ἄρχισε ἡ δημοσίευσή του στὴν πρώτη σελίδα τοῦ φύλλου 7534 τῆς 23ης Φεβρουαρίου 1903. Στὸ κάτω μέρος τῆς σελίδας καὶ μέσα σὲ πλαίσιο ὑπάρχει τὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου ποὺ εἰκονίζει στὴν ἀριστερὴ του γωνία ἔνοπλο φουστανελά καὶ φέρει τὸν τίτλο:

ΕΠΙΦΥΛΛΙΣΤ «ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ» / ΘΩΜΑ ΧΟΠ / Ο ΤΟΥΡΚΑΝΑΣΤΑΣΗΣ / Ἡ / ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΕΝΟΣ ΕΛΛΗΝΟΣ / Γραμμένα κατὰ τὸ τέλος τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος / Μετάφρασις / Ν. ΠΟΡΙΩΤΗ / Ἐκ τῆς Β' ἀγγλικῆς ἐκδόσεως τοῦ 1820 / Ἐν Ἀθήναις 1903 / Καταστήματα «ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ» Β. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ |.⁵

Στις ἐπόμενες σελίδες 2, 3, καὶ 4 σὲ θέση ἀντίστοιχη μὲ ἐκεῖνη τῆς πρώτης σελίδας, ὥστε τὸ κείμενο νὰ εἶναι ἐμπρὸς-πίσω γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ κοπεῖ καὶ νὰ σχηματιστεῖ βιβλίον, δημοσιεύεται ἡ ἀφιέρωση τοῦ συγγραφέα πρὸς τὴ σύζυγό του καὶ ἀρχίζει τὸ Α' κεφάλαιο τοῦ ἔργου.

Τις ἐπόμενες μέρες, ἀπὸ 24 Φεβρουαρίου μέχρι 8 Μαρτίου 1903, στὰ φύλλα 7535-7547 συνεχίζεται κανονικὰ ἡ δημοσίευση τῆς μετάφρασης μέχρι καὶ τὴν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου Ε'. Στὸ φ. 7548 τῆς 9ης Μαρτίου 1903 ὅμως διακόπτεται ἀπροειδοποίητα, πιθανότατα διότι ἄρχιζε μὲ μεγάλη διαφήμιση ἡ δημοσίευση σὲ συνέχειες ἐνὸς ἀνώνυμου ἀφηγήματος μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Ἱστορικὴ ἀφήγησις)». Μετὰ ἀπὸ δύο ἡμέρες, στὸ φ. 7550 τῆς 11ης Μαρτίου 1903, ἐπανεμφανίζεται «Ὁ Τουρκαναστάσης», αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως μόνο στις σελίδες 3 καὶ 4 τῆς ἑφημερίδας. Δηλαδή ἀντὶ γιὰ τέσσερις σελίδες τὸ κείμενο εἶχε περιοριστεῖ στις δύο. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπο συνεχίστηκε ἡ δημοσίευση γιὰ δύο ἀκόμη φύλλα, 7551 καὶ 7552 τῆς 12ης καὶ 13ης Μαρτίου ἀντιστοίχως, καὶ μετὰ διακόπηκε ἀπότομα στὴν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου Ζ', χωρὶς οὔτε νὰ προηγηθεῖ ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ἐπακολουθήσει κάποια ἐξήγηση γιὰ τὸ γεγονός.

Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ εἰκάσουμε μὲ βεβαιότητα τὴν αἰτία τῆς διακοπῆς τῆς δημοσίευσης τῆς μετάφρασης καὶ φυσικὰ δὲν ξέρομε ἀν αὐτὴ εἶχε ὀλοκληρωθεῖ ἀπὸ τὸν Ν. Ποριώτη ὅταν ἄρχισε ἡ παρουσίασή της στὴν

5. Γιὰ τὸν πολυγραφότατο μεταφραστὴ καὶ λογοτέχνη Νικόλαο Ποριώτη (1870-1945) ὁ Κ. Θ. Δημαρᾶς γράφει στὴν *Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας*, Ἀθήνα 1975, σ. 432: «σοφὸς μεταφραστὴς, δὲν κατόρθωσε, οὔτε στις μεταφράσεις οὔτε στὰ πρωτότυπα ἔργα του, νὰ ξεπεράσει τὸ στάδιο τῆς τεχνικῆς ἐπιμέλειας». Οἱ σποραδικὰ σύντομες ἀναφορὲς στὸ ἔργο του σὲ διάφορα βιβλία δὲν εἶναι ἰδιαίτερα διαφωτιστικὲς γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν συγγραφικὴ παραγωγὴ του. Ἀντιθέτως, πολὺ κατατοπιστικὸ εἶναι τὸ ἀρκετὰ μεγάλο ἄρθρο τοῦ Τέλου Ἄγρα στὴ *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ*. Γιὰ τὴ σχέση του μὲ τὸν Νουμᾶ βλ. Γ. Χ. Καλογιάννης, *Ὁ Νουμᾶς καὶ ἡ εποχὴ του (1903-1931). Γλωσσικοὶ καὶ ιδεολογικοὶ αγῶνες*, Ἀθήνα 1984, σποραδικά.

έφημερίδα ἢ ἂν ὀλοκληρώθηκε ἀργότερα. Τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι ἡ μετάφραση προχωροῦσε λίγο ὡς πολὺ σὲ συνάρτηση μὲ τὴν ὕλη ποὺ θὰ δημοσιευόταν κάθε φορά στὴν ἐφημερίδα καὶ δὲν ἦταν μιὰ ἤδη ὀλοκληρωμένη μετάφραση ποὺ δημοσιευόταν τμηματικά. Ἐπίσης φαίνεται ἀπίθανο νὰ τὴν τελείωσε ἀργότερα ὁ Ποριώτης καὶ νὰ παρέμεινε τελικὰ ἀνέκδοτη. Ὅσο γιὰ τὴ διακοπὴ τῆς δημοσίευσης τοῦ «Τουρκαναστάση» εἶναι δυσκολότερο νὰ ἀνιχνεύσει κανεὶς μὲ βεβαιότητα τὸ λόγο ποὺ τὴν προκάλεσε. Εἶναι πάντως πιθανὸν ὅτι ἡ δημοσίευση σταμάτησε λόγω διακοπῆς τῆς συνεργασίας τοῦ Ν. Ποριώτη μὲ τὴν Ἀκρόπολη καὶ τῆς ἐναρξῆς τῆς μακρόχρονης σχέσης του μὲ τὸν Νουμᾶ ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ κυκλοφορεῖ στὶς 2 Ἰανουαρίου 1903. Ὁ Ποριώτης ἐγκαινίασε τὴ συνεργασία του μὲ τὸν Νουμᾶ μὲ τὴ μετάφραση ἑνὸς διηγήματος τοῦ Η. G. Wells μὲ τὸν τίτλο «Ἡ θλιβερὴ ἱστορία ἑνὸς δραματικοῦ κριτικοῦ», ποὺ ἄρχισε νὰ δημοσιεύεται στὸ φύλλο 33 τῆς 27ης Ἀπριλίου 1903, συνεχίστηκε στὰ φύλλα 34, 35, 36 καὶ ὀλοκληρώθηκε στὸ φύλλο 37 τῆς 11ης Μαΐου 1903. Ἔτσι, ἓνα γνωστότατο στὴν Εὐρώπη μυθιστόρημα ποὺ ἀφοροῦσε τὴν Ἑλλάδα παρέμεινε ἐλάχιστα γνωστὸ στοὺς Ἕλληνας καὶ σήμερα προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον μονάχα τῶν ἱστορικῶν, ποὺ κι αὐτοὶ δὲν ἔχουν καταλήξει ἀκόμη σὲ τεκμηριωμένα συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὰ προβλήματα ποὺ θέτει.

ΟΜΙΛΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου
ἀφιερωμένου στή μνήμη τοῦ
Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ

ΑΘΗΝΑ 1995